

Lagutskottets betänkande

1984/85:8

om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385) m. m. (prop. 1983/84:184 delvis)

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet ett i proposition 1983/84:184 framlagt förslag till ändring i 8 kap. 4 § aktiebolagslagen. Förslaget innebär att kravet på svenskt medborgarskap för styrelseledamöter, verkställande direktör och vissa andra bolagsfunktionärer slopas när det gäller medborgare i de övriga nordiska länderna. Kravet att styrelseledamöter och likvidatorer är bosatta i Sverige mjukas upp i viss utsträckning beträffande nordiska medborgare som är bosatta i annat nordiskt land än Sverige. Regeringen föreslås få besluta att de nya reglerna i särskilda fall inte skall gälla.

Vidare behandlar utskottet en med anledning av propositionen väckt motion (m) och en fristående motion (m) från 1983/84 års riksmöte om en nordisk företagsform för konsortier. Konstitutionsutskottet har yttrat sig över propositionen i nu aktuell del och den med anledning av propositionen väckta motionen. Yttrandet har tagits in i betänkandet som *bilaga 1*. Den fristående motionen har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena finns i *bilaga 2*.

Utskottet tillstyrker propositionens förslag beträffande undantag från kravet på medborgarskap och bosättning i Sverige när det gäller nordiska medborgare. I fråga om möjligheten för regeringen att bestämma om de nya reglernas tillämpning förordar utskottet att bestämmelsen härom utgår ur aktiebolagslagen och att erforderliga regler i stället tas in i lagen om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m. Utskottets ställningstagande motiveras av att det finns ett behov för regeringen att kontrollera nordiska styrelseledamöters m. fl. medborgarskap och bosättning endast när det gäller krigsmaterielindustrin. Genom utskottets förslag tillgodoses i betydande utsträckning syftet med den med anledning av propositionen väckta motionen.

Förslaget i den fristående motionen om en företagsform för nordiska konsortier avstyrks av utskottet. Mot ställningstagandet till motionen reserverar sig m- och c-ledamöterna.

Propositionen

I proposition 1983/84:184 föreslår regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet att riksdagen skall anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385),
2. lag om ändring i försäkringsrörelselagen (1982:713).

Förslagen innebär dels ändring av kraven på medborgarskap och bosättning, när det gäller styrelseledamöter, verkställande direktör m. fl. i aktiebolag (8 kap. 4 § aktiebolagslagen), dels ändring av reglerna om tvister om inlösen av minoritetsaktier (14 kap. 9 och 11 §§ aktiebolagslagen, 15 kap. 8 och 10 §§ försäkringsrörelselagen). Förslagen i propositionen såvitt de gäller inlösen av minoritetsaktier behandlades av riksdagen under våren 1984 (LU 1983/84:34). I detta betänkande tar utskottet därför upp endast frågan om kraven på medborgarskap och bosättning.

Motionsyrkanden

Motion väckt med anledning av propositionen

I motion 1983/84:2898 av Allan Ekström (m) yrkas att riksdagen beslutar avslå proposition 1983/84:184 i vad den avser ändring av 8 kap. 4 § aktiebolagslagen.

Motion väckt under allmänna motionstiden vid 1983/84 års riksmöte

I motion 1983/84:1529 av Nic Grönvall (m) yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om utredning om utveckling av en juridisk form för "konsortialföretag" på sätt som i motionen angivits.

Utskottet

Enligt 8 kap. 4 § aktiebolagslagen skall styrelseledamot och verkställande direktör i aktiebolag vara svenska medborgare och bosatta i Sverige, om inte regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer för särskilt fall bestämmer annat. Behörighetskraven gäller också för suppleant, firmatecknare och likvidator. Dispensfrågan prövas normalt av kommerskollegium. I vissa fall är det dock regeringen som prövar saken.

I propositionen föreslås såvitt nu är i fråga att kraven på svenskt medborgarskap för de angivna bolagsfunktionärerna slopas när det gäller medborgare i annat nordiskt land. När det gäller styrelseledamöter och likvidatorer föreslås vidare beträffande nordiska medborgare att bosättning i annat nordiskt land jämställs med bosättning i Sverige om minst hälften av styrelseledamöterna resp. likvidatorerna är bosatta i Sverige. Enligt ett nytt andra stycke i paragrafen skall regeringen få möjlighet att i särskilda fall besluta att de nya reglerna inte skall gälla. Denna möjlighet för regeringen att göra undantag motiveras i propositionen (s. 8) med att allmänna utrikespolitiska hänsyn kan föranleda ett fortsatt upprätthållande av nationalitetskraven även när det gäller nordiska medborgare. Särskilt beträffande vissa nyckelföretag inom krigsmaterielindustrin är det av hänsyn till den svenska säkerhetspolitiken önskvärt att också framdeles kunna kontrollera avvikel-

ser från det grundläggande kravet på svenskt medborgarskap och bosättning i Sverige.

I motion 1983/84:2898 (m) riktas invändningar mot den föreslagna undantagsbestämmelsen. Motionären framhåller att initiativet till en särbehandling av vissa bolag skall tas av regeringen enligt förslaget. Det framgår dock inte vilka händelser som skall utlösa ett sådant initiativ eller hur regeringen rent praktiskt skall gå till väga. Enligt motionären är den osäkerhet som vidlåder förslaget betänkelig från rättsäkerhetssynpunkt. Motionären anser att undantagsregeln bör utformas så att regeringen får utfärda generella föreskrifter. Parentetiskt ifrågasätter motionären om reglerna i 8 kap. 2 § regeringsformen inte utgör ett hinder mot en delegering av normgivningsmakten i nu aktuellt fall. Motionären anser att ärendet bör återgå till regeringen för ytterligare beredning och yrkar att lagförslaget såvitt avser 8 kap. 4 § avslås.

Utskottet vill hänvisa till att – enligt vad som anförs i propositionen – ett betydande antal ärenden hos kommerskollegium om dispens från kraven på svensk nationalitet och bosättning gäller nordiska medborgare och att i dessa fall dispens regelmässigt beviljas. Den föreslagna ordningen kan alltså medföra att avsevärda kostnader sparas och att en byråkratisk omgång undviks. I likhet med departementschefen vill utskottet också peka på att lagändringen kan ses som ett positivt bidrag till nordiskt samarbete i allmänhet. Ändringen innebär vidare att den svenska aktiebolagslagen anpassas till vad som redan gäller i Danmark och Norge. I sammanhanget vill utskottet också framhålla att Nordiska ministerrådet år 1983 uttalat sig för slopandet av formella kvalifikationskrav för styrelseledamöter. Starka skäl talar således för att kraven på svenskt medborgarskap och bosättning i Sverige mjukas upp när det gäller medborgare i de andra nordiska länderna. Förslaget till ändring av 8 kap. 4 § aktiebolagslagen i denna del tillstyrks sålunda.

Som närmare motiverats i propositionen kan de nya reglerna inte vara undantagslösa. Det bör således vara möjligt för regeringen att i vissa fall kunna upprätthålla kraven på svenskt medborgarskap och bosättning i Sverige också beträffande nordiska medborgare. Beträffande utformningen av en undantagsregel har utskottet inhämtat yttrande från konstitutionsutskottet. I yttrandet anför konstitutionsutskottet till en början att det från konstitutionell synpunkt inte kan anses föreligga något hinder mot en undantagsregel med den utformning som föreslagits i propositionen. Frågan om regeln i stället såsom föreslås i motionen bör ges formen av en möjlighet för regeringen att utfärda generella föreskrifter måste bedömas mot bakgrund av vilken karaktär – civilrättsliga eller offentligrättsliga – som de tilltänkta föreskrifterna skulle få. Enligt konstitutionsutskottets mening kan det hävdas att den ifrågavarande undantagsregeln bör uppfattas som en civilrättslig reglering enligt 8 kap. 2 § regeringsformen och att riksdagen därmed är förhindrad att överlåta på regeringen att utfärda föreskrifter i

ämnet. Ett sätt att eliminera de påtalade nackdelarna med undantagsregeln skulle enligt konstitutionsutskottets mening vara att i 8 kap. 4 § aktiebolagslagen närmare ange den kategori företag som skall undantas från de nya bestämmelserna.

Lagutskottet delar konstitutionsutskottets uppfattning att riksdagen synes vara förhindrad att ge regeringen ett bemyndigande att utfärda föreskrifter av den art som det nu är fråga om. I likhet med konstitutionsutskottet anser lagutskottet vidare att en lösning kan vara att man i stället för den av regeringen föreslagna undantagsregeln för in ett stadgande i aktiebolagslagen om att de nya reglerna inte gäller bolag i vissa närmare angivna branscher. Enligt vad lagutskottet inhämtat finns det ett behov för regeringen av att kunna kontrollera bolagsfunktionärernas medborgarskap och bosättning endast inom krigsmaterielindustrin och bara beträffande vissa företag i denna bransch.

En lösning av frågan i enlighet med konstitutionsutskottets yttrande skulle innebära att i aktiebolagslagen fördes in ett stadgande om att de särskilda bestämmelserna om nordiska medborgare inte gäller aktiebolag som har tillstånd att tillverka krigsmateriel. Från lagtekniska utgångspunkter kan enligt lagutskottets mening ifrågasättas om en sådan ordning är fullt tillfredsställande. Aktiebolagslagen innehåller allmänna regler om aktiebolag, och i lagen finns f. n. inte några regler som tar sikte endast på företag i särskilda branscher. Behovet av specialregler för vissa bolag har hittills tillgodosetts genom särskild lagstiftning. Så har t. ex. bestämmelser om kontroll över förvärv av aktier i svenska aktiebolag tagits in i lagen (1982:617) om utländska förvärv av svenska företag m. m.

Med hänsyn till det anförda anser lagutskottet att man bör söka en annan lösning på problemet. Det ligger då nära till hands att pröva om man i stället kan tillgodose regeringens kontrollbehov inom ramen för de regler som gäller beträffande krigsmaterielindustrin. Sådana regler finns bl. a. i lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m. I 2 § stadgas att krigsmateriel inte får tillverkas i Sverige utan regeringens tillstånd. Tillstånd får ges bara till svensk medborgare, svenskt handelsbolag eller svenskt aktiebolag. För tillverkning i ringa omfattning får tillstånd dock ges också annan. Enligt 3 § krävs vidare tillstånd för bl. a. försäljning av krigsmateriel m. m. Av 4 § följer att tillstånd till tillverkning och försäljning av krigsmateriel får förenas med villkor samt med kontroll- och ordningsbestämmelser. Tillstånd kan återkallas om sådana villkor och bestämmelser åsidosätts. Överträdelse av villkor m. m. som meddelats med stöd av lagen kan medföra straff enligt 10 §. Av förarbetena till lagen (prop. 1983/84:36, NU 1983/84:6) framgår att villkor och bestämmelser kan gälla tillverkningsställe, förande av särskilda anteckningar för kontrollen eller redovisning av kontrolluppgifter.

Enligt utskottets mening bör syftet med den i propositionen föreslagna undantagsregeln kunna tillgodoses om regeringen i samband med tillstånds-

givning beträffande tillverkningen av krigsmateriel får möjlighet att uppställa villkor om att styrelseledamöter och verkställande direktör i de aktuella bolagen skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige. En sådan ordning har uppenbara fördelar och det inte bara från lagtekniska utgångspunkter. Istället för att som vid en reglering i aktiebolagslagen alla bolag som tillverkar krigsmateriel undantas från lättnaderna i fråga om kraven på medborgarskap och bosättning får regeringen en möjlighet att välja ut de krigsmaterieltillverkande företag i vilka det verkligen finns ett behov av att kunna kontrollera styrelseledamöternas m. fl. medborgarskap och bosättning. Vidare torde efterlevnaden av kraven på medborgarskap och bosättning kunna övervakas bättre. Härtill kommer att regeringen kan återkalla tillståndet att tillverka krigsmateriel om bolaget åsidosätter villkoret.

Sammanfattningsvis anser utskottet således att den föreslagna undantagsbestämmelsen i 8 kap. 4 § andra stycket aktiebolagslagen bör utgå. I stället bör i 4 § lagen om kontroll över tillverkning av krigsmateriel, m. m. tas in en regel om att tillstånd för svenskt aktiebolag att tillverka krigsmateriel får förenas med villkor om att styrelseledamot och verkställande direktör i bolaget samt suppleanter för dem skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige. Överträdelse av ett sådant villkor bör enligt utskottets mening inte medföra straffansvar. Ett uttryckligt undantag bör därför införas i 10 § beträffande villkor om medborgarskap och bosättning. När det gäller bolag som vid ikraftträdandet redan har tillstånd bör genom en övergångsbestämmelse föreskrivas att tillståndet får förenas med ett sådant villkor i fråga om nya styrelseledamöter, verkställande direktör samt suppleanter för dem. Övergångsbestämmelsen tar sikte endast på nytillträdande funktionärer. Sådana funktionärer som enligt nuvarande regler i aktiebolagslagen fått dispens från kravet på medborgarskap och bosättning och som omväljs efter ikraftträdandet omfattas alltså inte.

Ändringarna i aktiebolagslagen och i lagen om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m. bör träda i kraft den 1 januari 1985.

Utskottets ställningstagande innebär att syftet med motion 2898 i betydande utsträckning tillgodoses.

I motion 1983/84:1529 (m) tas upp en fråga om en ny *nordisk företagsform*. Motionären erinrar om att riksdagen vid riksmötet 1982/83 behandlade motioner som syftade till att skapa bättre betingelser för samverkan mellan nordiska företag, bl. a. förslag om en nordisk aktiemarknad och om en särskild bolagsform för transnationella nordiska företag. Enligt motionären medför Sveriges medlemskap i OECD att svårigheter uppkommer när det gäller etableringen av en nordisk aktiemarknad och av transnationella nordiska företagsformer. Den s. k. liberaliseringsstadgan inom OECD innebär att alla OECD-länder skall likabehandlas, vilket skulle utgöra ett hinder för att de nordiska länderna särbehandlade sina nordiska grannländer i något hänseende som omfattades av OECD-avtalet och liberaliseringsstadgan.

Inom ramen för OECD-avtalet ges möjlighet till särbehandling av s. k. institutioner. Begreppet institutioner i detta sammanhang kan enligt motionären inte anses vara slutgiltigt eller särskilt noggrant definierat. Ett exempel på en institution som fallit utanför OECD-reglernas begränsningar är Nordiska investeringsbanken.

Motionären påpekar att nordiskt näringsliv har erfarenhet av framgångsrikt transnationellt samarbete främst inom ramen för SAS-koncernen. Erfarenheterna från SAS-koncernen visar att juridiska svårigheter uppkommer inom en organisation av transnationell typ. Det juridiska ansvaret för juridiska personer åvilar regelmässigt styrelse och verkställande ledning. I en transnationell koncern kan, fortsätter motionären, emellertid de faktiska besluten fattas av helt andra personer. Med utgångspunkt i de erfarenheter som vunnits inom SAS-koncernen och med iakttagande av de möjligheter till institutionalisering som ges inom ramen för OECD-avtalet bör det enligt motionären vara möjligt att utveckla en företagsform som skulle kunna kallas för "konsortialföretag" mellan nordiskt nationellt etablerade företag. Genom skapandet av en juridisk form för "konsortialföretag" skulle de nordiska länderna i gemensam lagstiftning och bilaterala eller multilaterala avtal kunna etablera en nordisk företagsform som vore acceptabel inom ramen för OECD-avtalet och som skulle möjliggöra att den juridiska formen för företagen skulle bringas i överensstämmelse med den organisatoriska. Sådana "konsortialföretag" skulle ges ställning som nationella företag, såvitt gäller valutareglering, arbetstillstånd, skatteregler etc. Möjlighet skulle finnas att konsortialföretagen finge göra sina nationella organisationer tillgängliga för insyn för samtliga stater i vilka konsortialföretag etableras.

Med utnyttjande av ett sådant "konsortialföretag" skulle, anser motionären, en nordisk institutionaliserad aktiemarknad kunna etableras för sådana företag eller företagsdelar som skulle kunna dra nytta av Norden som hemmamarknad för sin egen produktion.

Motionären yrkar att riksdagen hos regeringen hemställer att frågan om utveckling av en juridisk form för "konsortialföretag" utreds.

Utskottet vill för sin del framhålla att några särskilda regler om internationell samverkan mellan nationella företag inte finns i de nordiska ländernas lagstiftning. Företag som vill samverka kan välja att för ändamålet inrätta en eller flera särskilda juridiska personer, t. ex. aktiebolag, i enlighet med den nationella lagstiftningen i något av de berörda länderna. I betydande utsträckning förekommer det också att företag samverkar under mindre institutionaliserade former på grundval av ett mellan dem upprättat avtal. Ett exempel på sådana avtal är konsortialavtal. Konsortialavtal används i många branscher och för skiftande ändamål. Ett konsortium kan komma till för ett visst bestämt projekt, t. ex. en byggentreprenad, medan i andra fall det kan avse ett mera långsiktigt samarbete, t. ex. sjöfartspooler. Till den sistnämnda gruppen hör bl. a. SAS som driver verksamheten i enlighet med ett konsortialavtal mellan Aktiebolaget Aerotransport (ABA), Det Danske

Luftfartselskab A/S (DDL) och Det Norske Luftfartselskap A/S (DNL). Den i motionen nämnda Nordiska investeringsbanken är däremot inte något konsortium. Banken har upprättats enligt en överenskommelse 1975 mellan de nordiska länderna och syftet med banken är att främja nordiskt samarbete och stärka länderna ekonomiskt. Banken drivs i enlighet med stadgar som beslutats av de nordiska länderna, och enligt överenskommelsen skall banken i var och en av avtalsstaterna ha ställning som juridisk person.

I anslutning till det anförda erinrar utskottet om att frågan om gränsdragningen mellan konsortier och handelsbolag ingående behandlades av utskottet vid införande av lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag (prop. 1979/80:143, LU 1980/81:4). De uttalanden som utskottet då gjorde innebär att företag kan samverka i konsortieform utan att reglerna om handelsbolag blir tillämpliga.

Under senare år har både på det nordiska planet och i riksdagen övervägts olika åtgärder som syftar till att öka handel och industriellt samarbete mellan de nordiska länderna. I Nordiska rådets och Nordiska ministerrådets regi har sålunda frågor om valutaregleringen, etableringsrätten, en gemensam nordisk aktiemarknad och en gemensam nordisk aktiebolagsform utretts. I riksdagen aktualiserades frågorna om valutaregleringen, aktiemarknaden och aktiebolagsformen motionsvägen år 1983. I sitt av riksdagen godkända betänkande (NU 1983/84:14) framhöll näringsutskottet att förekomsten av olika problem gör det svårt eller omöjligt att inom ramen för nuvarande nordiska samarbetsformer begränsa eventuella liberaliseringåtgärder till de nordiska länderna. Enligt näringsutskottet torde emellertid generella liberaliseringsåtgärder, som ju i princip gynnar alla företag inom OECD-området, komma att få störst betydelse för industrier inom Norden, där det finns nära ekonomiska och kulturella förbindelser. Näringsutskottet noterade att OECD-reglerna inte torde utgöra hinder mot att man inom ramen för en vidare integration i Norden utvecklar institutionella möjligheter för kapitalöverföringar inom Norden, så som har skett inom ramen för Nordiska investeringsbanken. En strävan borde vara att finna sådana möjligheter. Siktet borde enligt näringsutskottet härvid vara inställt på att hemmamarknaden för nordiska företag skall vidgas och att dessa företag skall få förbättrade möjligheter att samverka när det gäller större utländska projekt. Utskottet ansåg att det arbete på området som pågick bl. a. inom Nordiska rådet och Nordiska ministerrådet borde fortsätta och om möjligt intensifieras. Härvid kunde en möjlighet vara att man övervägde gemensamma lösningar för Finlands, Norges och Sveriges vidkommande, om det skulle visa sig att Danmark, till följd av sina förpliktelser mot EG, ser sig förhindrat att biträda förslag som kan accepteras av de övriga nordiska länderna.

När det gäller inrättande av en gemensam aktiemarknad hade enligt näringsutskottet frågan om utvecklingen av det fortsatta nordiska samarbetet ställts på sin spets. Utskottet beklagade att man inte syntes kunna komma vidare inom ramen för nuvarande institutionella former. Utskottet utgick

dock från att regeringen fullföljde de utredningsprojekt som pågick i dessa ämnen och i positiv anda prövade de förslag som kunde komma att framläggas. Något särskilt uttalande från riksdagens sida av denna innebörd var enligt utskottets mening inte erforderligt, varför utskottet avstyrkte motionerna.

I linje med vad näringsutskottet sålunda anfört anser lagutskottet att det är angeläget att man på olika sätt försöker underlätta samverkan mellan nordiska företag och därmed den internordiska handeln. Utskottet kan således ställa sig bakom syftet med den nu aktuella motionen. Enligt utskottets uppfattning måste emellertid införandet av en sådan företagsform som förespråkas av motionären ske i samarbete med andra nordiska länder. F.n. ter det sig inte meningsfullt att Sverige ensidigt börjar utreda spørgsmålet. Utskottet kan därför inte tillstyrka bifall till motion 1529. Utskottet vill emellertid understryka vikten av att regeringen inom ramen för det nordiska samarbetet också i fortsättningen aktivt verkar för en vidgad internordisk handel.

Utskottet hemställer

1. beträffande *nordiska styrelseledamöter m. fl. i aktiebolag*
att riksdagen med anledning av proposition 1983/84:184 och motion 1983/84:2898 antar av utskottet i bilaga 3 framlagda förslag till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385) och lag om ändring i lagen (1983:1304) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m.,
2. beträffande *en ny nordisk företagsform*
att riksdagen avslår motion 1983/84:1529.

Stockholm den 6 november 1984

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Stig Olsson (s), Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Mona Saint Cyr (m), Ingemar Konradsson (s), Allan Ekström (m), Marianne Karlsson (c)*, Stig Gustafsson (s), Nic Grönvall (m), Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk), Inga-Britt Johansson (s) och Berit Löfstedt (s).

*Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

En ny nordisk företagsform (mom. 2)

Per-Olof Strindberg (m), Martin Olsson (c), Mona Saint Cyr (m), Allan Ekström (m), Marianne Karlsson (c), Nic Grönvall (m) och Sigvard Persson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "I linje" och slutar med "internordisk handel" bort ha följande lydelse:

I linje med vad näringsutskottet sålunda anfört anser lagutskottet att det är angeläget att man på olika sätt försöker underlätta samverkan mellan nordiska företag och därmed den internordiska handeln. Motionärens förslag om en särskild nordisk företagsform, konsortialföretag, är ett exempel på hur sådan samverkan kan främjas. Samtliga de instanser som yttrat sig över motionen har också ställt sig positiva till en utredning av spörsmålet.

När det gäller frågan huruvida en sådan utredning nu bör komma till stånd i Sverige vill utskottet peka på att arbetet i Nordiska rådet med att skapa en transnationell nordisk företagsform hitintills har misslyckats. Trots många olika beredningar av ärendet har man inte lyckats att finna en företagsform, som kan medföra ett undantag från OECD:s kapitalliberaliseringsstadga, och som kan fungera som en samlad juridisk form för internordiskt samarbete för näringsliv och industri. Det angelägna i att problemet snarast får en acceptabel lösning framgår inte minst av det redan förekommande samarbetet för stora industriprojekt på Norges kontinentalsockel i Nordsjön. Att man inte lyckats lösa frågan på det nordiska planet bör enligt utskottets mening inte hindra att Sverige nu tar initiativ till en lösning. En utredning, som företas utifrån ett nationellt rättssystem, kan bedrivas effektivt och samlat. Skulle utredningen visa att vägar kan anvisas för en i Sverige accepterad transnationell nordisk företagsform skulle detta med säkerhet leda till att möjligheterna att följa de anvisade vägarna också prövas i de andra nordiska länderna. Skulle därtill Sverige genom nationell lagstiftning öppna dörren för företag i de andra nordiska länderna att här, tillsammans med svenska företag, eller mellan företag i samma utomsvenska koncern, bilda konsortieföretag enligt motionens skisserade modell, skulle med säkerhet detta leda till att Sveriges exempel finner sin efterföljd i de andra nordiska länderna.

På grund av det anförda anser utskottet att det av motionären begärda utredningsarbetet bör komma till stånd. Det bör ankomma på regeringen att närmare bestämma formerna för utredningsarbetet. Utskottet vill dock framhålla att arbetet bör bedrivas enligt de av motionären angivna riktlinjerna. Vidare bör som LO påpekat i sitt remissvar också arbetsrättsliga frågor övervägas.

dels att utskottet under mom. 2 bort hemställa

2. beträffande *en ny nordisk företagsform*

att riksdagen med bifall till motion 1983/84:1529 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en utredning av frågan om en ny nordisk form för konsortialföretag.

Konstitutionsutskottets yttrande

1984/85:1 y

om ändring i aktiebolagslagen (prop. 1983/84:184)

Till lagutskottet

Lagutskottet har beslutat inhämta konstitutionsutskottets yttrande beträffande *dels* proposition 1983/84:184 om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385) m. m. i vad avser ny lydelse av 8 kap. 4 § nämnda lag, *dels* den med anledning av propositionen väckta motionen 1983/84:2898 av Allan Ekström (m).

Propositionens förslag

Enligt gällande ordning kan funktioner bl. a. som styrelseledamot och verkställande direktör i svenska aktiebolag innehas endast av den som är svensk medborgare och bosatt i Sverige. Dispens från nationalitets- och bosättningskraven kan dock efter ansökan beviljas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer (f. n. kommerskollegium).

En stor del av dagens dispensansökningar gäller nordiska medborgare. Dessa beviljas också regelmässigt den begärda dispensen. Enligt propositionen skulle avsevärda kostnader sparas in och byråkratisk omgång undvikas om aktiebolagslagen mjukades upp i fråga om nordiska medborgare. En sådan lagändring kan enligt propositionen också ses som ett positivt bidrag till nordiskt samarbete i allmänhet och står dessutom väl i samklang med strävanden att ytterligare harmonisera den nordiska aktiebolagslagstiftningen.

I enlighet med dessa tankegångar föreslås i propositionen att det krav på svenskt medborgarskap som nu gäller för styrelseledamöter, verkställande direktör, firmatecknare och likvidatorer i svenska aktiebolag slopas när det gäller medborgare i de övriga nordiska länderna.

För nordiska medborgare föreslås vidare att bosättning i annat nordiskt land skall jämföras med bosättning i Sverige när det gäller styrelseledamöter och likvidatorer, om minst hälften av styrelseledamöterna resp. likvidatorerna är bosatta i Sverige.

Till propositionen har fogats ett förslag med sådana ändringar i 8 kap. 4 § aktiebolagslagen som erfordras för ett genomförande av den nya ordningen.

Enligt propositionen bör det vara möjligt för regeringen att genom beslut i särskilda fall undanta vissa bolag från de nya bestämmelserna. En regel härom föreslås få ingå i den nämnda paragrafen i aktiebolagslagen som ett nytt andra stycke. Som exempel på företag som kan komma att undantas nämns i propositionen nyckelföretag inom krigsmaterielindustrin.

Motionen

I motion 1983/84:2898 av Allan Ekström (m) framförs invändningar mot den föreslagna undantagsbestämmelsen i 8 kap. 4 § andra stycket aktiebolagslagen.

Motionären framhåller att huvudregeln i paragrafens gällande lydelse innebär att initiativet till att göra en utlänning valbar skall utgå från bolaget. Efter framställning från bolaget kan regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer dispensera från uppställda medborgarskaps- och bosättningskrav. Den särskilda undantagsregel som nu föreslås beträffande medborgare i de övriga nordiska länderna förutsätter däremot att initiativet att särbehandla vissa bolag skall utgå från regeringen. Vilka händelser som skall utlösa ett sådant initiativ eller hur regeringen rent faktiskt skall gå till väga när den använder undantagsmöjligheten framgår inte.

Enligt motionen inger förslaget betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt. Motionären anser att undantagsregeln hellre borde ges formen av generella föreskrifter. Härvid erinras i motionen att bestämmelserna i 8 kap. 2 § regeringsformen (RF) kan utgöra ett hinder mot delegering i förevarande fall.

Lagrådets yttrande, m. m.

Utformningen av den föreslagna nya undantagsregeln har uppmärksamats av lagrådet i dess yttrande i ärendet. Lagrådet har därvid påpekat de svårigheter som kan uppstå för regeringen att på avsett sätt ingripa i varje särskilt fall, eftersom regeringen inte utan vidare kan väntas få kännedom om varje företag beträffande vilket det kan finnas anledning till ingripande. Lagrådet har förordat att undantagsregeln i stället bör gå ut på att regeringen får meddela generella föreskrifter om undantag från de föreslagna nya bestämmelserna. Sådant bemyndigande torde enligt lagrådets bedömning kunna lämnas enligt 8 kap.7 § RF.

Med anledning av vad lagrådet anför har frågan om undantagsregelns utformning ånyo övervägts inom regeringskansliet. Det har därvid ansetts lämpligare med en undantagsregel i enlighet med det ursprungliga förslaget än med generella föreskrifter. Det torde enligt propositionen inte innebära några svårigheter för regeringen att i särskilda fall fastställa vilka företag som bör undantas eftersom undantagen främst bör avse nyckelföretag inom krigsmaterielindustrin och då tillverkningen av krigsmateriel är underkastad regeringens kontroll.

Utskottet

Utskottet vill först framhålla att det från konstitutionell synpunkt inte kan anses föreligga något hinder mot en undantagsregel med den utformning som

föreslagits i propositionen.

Frågan om den i propositionen föreslagna undantagsregeln i stället som förordas i motionen bör ges formen av generella föreskrifter utfärdade av regeringen måste bedömas mot bakgrund av vilken karaktär – civilrättsliga eller offentligrättsliga – som de tilltänkta föreskrifterna skulle få.

När det gäller civilrättsliga regler följer av 8 kap. 2 § RF att föreskrifter om enskildas personliga ställning samt om deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes skall meddelas genom lag. Som exempel på föreskrifter som omfattas av denna formulering nämns i stadgandet bl. a. föreskrifter om bolag. Följden av att en rättsregel måste anses vara civilrättslig i den mening som anges i 8 kap. 2 § RF blir att riksdagen inte, utom i ett här icke aktuellt undantagsfall, kan avhända sig normgivningsmakten. Kravet på lagform är således i princip absolut.

Beträffande offentligrättsliga regler framgår av 8 kap. 3 § RF att också föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna och som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden skall meddelas genom lag. Delegering av normgivningsmakt på det offentligrättsliga området sker i viss utsträckning. Gränserna för det delegeringsbara området anges närmare i bl. a. 8 kap. 7 § RF. Sistnämnda bestämmelse ger riksdagen möjlighet att delegera viss normgivningsmakt bl. a. rörande näringsverksamhet.

Den ifrågavarande undantagsregeln kan inte anses tillgodose annat än ett rent allmänt intresse. Att märka är emellertid att det till undantagsregeln inte knutits någon särskild sanktion för det fall att ett bolag inte efterkommer regeringens beslut. De allmänna bestämmelserna i aktiebolagslagen till skydd mot att vissa befattningar innehas av personer som inte uppfyller föreskrivna behörighetskrav blir således formellt sett de medel som i första hand står till buds för att komma till rätta med underlåtenhet att följa regeringens beslut. Detta skulle i vissa fall kunna leda till att bolaget måste gå i likvidation, dvs. att bolaget upplöses (13 kap. 4 § aktiebolagslagen). Det kan enligt utskottets mening därför hävdas att undantagsregeln bör uppfattas som en civilrättslig reglering enligt 8 kap. 2 § RF och att riksdagen därmed är förhindrad att överlåta på regeringen att utfärda föreskrifter i ämnet.

Ett sätt att eliminera de påtalade nackdelarna med undantagsregeln skulle enligt utskottets mening vara att redan i den av riksdagen beslutade lagen närmare ange den kategori företag som skall undantas från de nya bestämmelserna i 8 kap. 4 § första stycket andra och tredje meningarna aktiebolagslagen. Genom en sådan utformning av lagen skulle det inte finnas behov av regeringsbeslut om undantag från de nya bestämmelserna i särskilda fall. De bolag som redan i lagen skulle komma att undantas skulle i stället få söka dispens från föreskrivna behörighetsvillkor i vanlig ordning. Med hänsyn till att endast en mindre grupp av företag torde komma att bli

berörd av en sådan regel bör en sådan ordning kunna gälla utan att de administrativa fördelar som förslaget innebär går förlorade.

Stockholm den 3 oktober 1984

På konstitutionsutskottets vägnar

OLLE SVENSSON

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Yngve Nyquist (s), Bertil Fiskesjö (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Hans Nyhage (m), Kurt Ove Johansson (s), Kerstin Nilsson (s), Sven-Erik Nordin (c), Sture Thun (s), Anita Modin (s), Elisabeth Fleetwood (m), Nils Berndtson (vpk), Ove Eriksson (m) och Lars Ernestam (fp).

*Bilaga 2***Sammanställning av remissyttranden över motion 1983/84:1529**

Remissyttranden över motion 1983/84:1529 har inhämtats från kommerskollegium, Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Svenska handelskammarförbundet, SAF, LO, TCO, Centralorganisationen SACO/SR och Nordiska investeringsbanken. SAS har beretts tillfälle att yttra sig men inte låtit sig avhöra. Kommerskollegium har bifogat yttranden från Skånes handelskammare och Stockholms handelskammare.

Skånes handelskammare:

Det av motionären väckta förslaget rymmer i sig betydande problem av bl. a. civilrättslig, skatterättslig och valutarättslig karaktär. Handelskammaren har inte heller erfårit något uttalat behov av en företagsform som den tänkta, vilket kan ha samband med att, med den avgränsning som handelsbolagsbegreppet erhållit, några hinder icke föreligger för bildande av internationella konsortier avseende enskilda projekt.

Oaktat vad nu anförts finner Handelskammaren det angeläget att varje möjlighet att förbättra svenska företags marknadsförutsättningar i detta ords mest vidsträckta bemärkelse bör prövas, varför Handelskammaren tillstyrker motionärens yrkande.

Stockholms handelskammare:

Skapande av en företagsform som i verklig mening är internationell rymmer i sig betydande problem av bland annat civil-, skatte- och valutarättslig karaktär. Det är tänkbart att en mindre långtgående internordisk företagsform motsvarande den inom EG föreslagna "European Co-operation Grouping" praktiskt skulle vara lättare att genomföra. Handelskammaren har emellertid inte erfårit att något större behov inom näringslivet föreligger av en internordisk företagsform.

Oaktat vad som nu anförts, finner Handelskammaren det angeläget att varje möjlighet att förbättra svenska företags marknadsförutsättningar i detta ords mest vidsträckta bemärkelse bör prövas, varför Handelskammaren tillstyrker motionärens yrkanden.

Kommerskollegium:

Kollegiet ansluter sig till de synpunkter handelskamrarna framfört beträffande behovet av en företagsform för konsortier och de svårigheter det skulle innebära att genomföra en sådan företagsform, men vill inte motsätta sig att frågan utreds vidare.

Sveriges advokatsamfund:

I och för sig föreligger betydande intresse för att betrakta ett företag såsom hemmahörande i mer än ett land med avseende på vederbörande länders tillståndsgivning i olika hänseenden. Betydande ansträngningar har också lagts ned på att åstadkomma sådana nationsövergripande företagsformer, bl. a. inom de europeiska gemenskaperna. Framför allt på grund av att varje nation i beskattningshänseende är ett slutet område, har det emellertid visat sig svårt att genomföra någon sådan åtgärd av större betydelse. Koncerner som verkar i flera länder har å andra sidan ett intresse av att i skattehänseende kunna avgränsa sin verksamhet så att deklaration och beskattning för verksamhet i ett visst land kan begränsas till att avse rörelse inom detta land och inte utsträcks till hela koncernen.

Emellertid bör inte skattesynpunkter tillåtas att överflygla andra berättigade intressen. Enligt samfundets mening finns det goda skäl att bifalla motionärens hemställan. Åtminstone när det gäller frågor som exempelvis arbetstillstånd, mineral- och petroleumutvinning, fastighetsförvärv och näringstillstånd av olika slag föreligger säkerligen hos en företagsgruppering som har verksamhet i flera länder ett önskemål om att kunna betraktas såsom hemmahörande i mer än ett land. Samfundet delar uppfattningen att ett första försök härvid bör göras inom ramen för samarbetet mellan de nordiska länderna.

Den av motionären framförda konsortietanken förefaller vara ett möjligt sätt att lösa problemen. En utredning bör emellertid inte bindas just till denna struktur utan få möjlighet att pröva även andra företagsformer.

Sveriges industriförbund:

Som ett led i svenska företags ökade internationalisering spelar otvivelaktigt den nordiska marknaden en betydelsefull roll. En så stor "hemmamarknad" som möjligt ökar naturligtvis förutsättningarna för att kunna hävda sig i konkurrensen på världsmarknaden.

I detta sammanhang är det viktigt att framhålla den betydelse som "börsintroduktion" genom riktade nyemissioner till utländska marknader spelar för att skapa goodwill för företaget och ett naturlig marknadsinträde på utländska marknader. Den liberalisering som härvidlag skett och som kommit till uttryck i riksbankens tillståndspraxis vid nyemissioner utomlands under senare år måste därför bedömas som mycket positiv när det gäller svenska exportföretags ansträngningar att göra sig gällande i den internationella konkurrensen.

Sett i det nordiska perspektivet är det självklart positivt att åtgärder vidtas i riktning mot att åstadkomma en spridning av ägandet i börsnoterade företag för att stärka deras ställning på marknaden i de olika länderna i syfte att företagen skall få en större stabil hemmamarknad för sina produkter. Härvid finns det anledning att peka på den utveckling som under senare år ägt rum på

Stockholmsbörsen, där ett i och för sig fortfarande litet antal nordiska företags aktier har introducerats, men en positiv trend ändå kan skönjas. En fortsättning i samma riktning inte endast i Sverige utan även på övriga nordiska länders börser bör i det längre perspektivet kunna ytterligare utveckla en gemensam nordisk aktiemarknad inom ramen för svenska internationella åtaganden. En påskyndande faktor i denna process kan möjligen också vara en företagsform i enlighet med motionärens yrkande.

Den i motionen förordade lösningen väcker dock en rad svåra frågor av såväl civilrättslig som skatterättslig karaktär. I sammanhanget kan också erinras om den möjlighet till konsortiesamverkan över landsgränserna mellan företag i det enkla bolagets form för projektinriktade arbeten som idag finns med de fördelar som denna samverkansform ur olika aspekter innebär (LU 1980/81:4 s 7 ff). Även valutaregleringen orsakar problem som dock enkelt kan lösas genom att gällande restriktioner upphävs.

Det kan också nämnas att det även inom EG pågår ett arbete i syfte att underlätta långsiktig samverkan mellan företag i skilda länder genom en bolagsrättslig lösning (Com (78) 139/11.4 1978 och 11.11 1982 Provisional text of an amended proposal for a Council Regulation on the European Co-operation Grouping (ECG)). Emellertid synes denna EG-lösning i sina grunddrag ha nära anknytning till den svenska lagen om handelsbolag och därför kanske vara mindre lämplig som förebild i nu aktuellt hänseende.

Med hänvisning till det ovan sagda tillstyrker förbundet att frågan om en juridisk form för "konsortialföretag" närmare utreds.

Svenska handelskammarförbundet:

Det av motionären väckta förslaget rymmer i sig betydande problem av bland annat civilrättslig, skatterättslig och valutarättslig karaktär. Handelskammarförbundet har inte heller erfart något uttalat behov av en företagsform som den tänkta, vilket kan ha samband med att, med den avgränsning som handelsbolagsbegreppet erhållit, några hinder icke föreligger för bildande av internationella konsortier avseende enskilda projekt.

Oaktat vad nu anförts finner Handelskammarförbundet det angeläget att varje möjlighet att förbättra svenska företags marknadsförutsättningar i detta ords mest vidsträckta bemärkelse bör prövas, varför Handelskammarförbundet tillstyrker motionärens yrkande.

SAF instämmer i Industriförbundets yttrande.

LO:

LO [har tagit del av motionen och] vill framhålla det angelägna i ett vidgat nordiskt samarbete på alla plan. Den av motionären föreslagna utredningen

föreslås dock ensidigt inriktas mot lösande av sådana frågor som främjar vissa näringslivsintressen.

En förutsättning för att LO skall ställa sig positiv till en utredning är att bl. a. de arbetsrättsliga förutsättningarna också inbegrips. Möjligheter till koncernfackligt samarbete inom Norden i likhet med vad styrelserepresentationen, medbestämmandelagen och utvecklingsavtalet medger i Sverige måste därvidlag lösas.

Under förutsättning att det sålunda skapas en balans mellan arbetsrätt m. m. och sådan reformer motionären eftersträvar är LO positiv till att en utredning kommer till stånd. Det är dock enligt LO lämpligare att modifiera gängse rätt än att skapa en ny företagsform.

TCO och SACO/SR avstår från att yttra sig.

Nordiska investeringsbanken:

Nordiska investeringsbanken finner det eftersträvansvärt att man underlättar möjligheterna för företag från ett nordiskt land att etablera sig i andra nordiska länder, ävensom att man i mån av möjlighet befrämjar former för samverkan mellan kapitalmarknaderna i de nordiska länderna. En situation där företag kan etablera sig med i första hand Norden som marknadsområde gynnar företagets möjligheter att expandera sin verksamhet samt ger ett bättre utgångsläge i den internationella konkurrensen.

Enligt Nordiska investeringsbankens uppfattning kan i motionen föreslagna åtgärder medverka till att dessa syften nås, om än i begränsad utsträckning. En företagsform av typ "transnationellt konsortialföretag" skulle sannolikt icke vinna någon större utbredning enär en förutsättning för dess spridning givetvis är att det existerar samsarbetskonstellationer som kan dra nytta av att de medverkande företagen organiserar sig med utnyttjande av en dylik speciell företagsform. Ett större utnyttjande av kapitalmarknaderna torde även kunna befrämmas genom att öka företagets möjligheter att inregistrera sig i de olika nordiska länderna på jämbördig basis med inhemska företag.

Nordiska Investeringsbanken har i motionen anförts som ett exempel på undantag från GATT-bestämmelserna. Härvidlag bör det dock observeras att banken grundats genom en särskild mellanstatlig överenskommelse vari även bankens rättsliga ställning reglerats.

Sammanfattningsvis framhåller Nordiska investeringsbanken att en utredning om utveckling av en juridisk form för "konsortialföretag" kan komma att bidra med värdefullt material inom ett delområde av det ekonomiska samarbetet i Norden och för en eventuell vidare utredning av frågan i samnordisk regi.

Bilaga 3

Utskottets lagförslag

1 Förslag till

Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 4 § aktiebolagslagen (1975:1385) skall ha nedan angivna lydelse.

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

8 kap.

4 §

Styrelseledamot och verkställande direktör skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige, om ej regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer för särskilt fall tillåter annat. Med svenskt medborgarskap jämföras medborgarskap i Danmark, Finland, Island eller Norge. Nordiska medborgare som är bosatta i något av nu angivna länder kan vara styrelseledamöter, om minst halva antalet styrelseledamöter är bosatta i Sverige. Den som är omyndig eller i konkurs kan ej vara styrelseledamot eller verkställande direktör.

Regeringen får i särskilda fall besluta att första stycket andra och tredje meningarna inte skall gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

Styrelseledamot och verkställande direktör skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige, om ej regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer för särskilt fall tillåter annat. Med svenskt medborgarskap jämföras medborgarskap i Danmark, Finland, Island eller Norge. Nordiska medborgare som är bosatta i något av nu angivna länder kan vara styrelseledamöter, om minst halva antalet styrelseledamöter är bosatta i Sverige. Den som är omyndig eller i konkurs kan ej vara styrelseledamot eller verkställande direktör.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m.

Härigenom föreskrivs att 4 och 10 §§ lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Utskottets förslag

4 §

Tillstånd för svenskt aktiebolag att tillverka krigsmateriel får förenas med villkor om att styrelseledamot och verkställande direktör i bolaget samt suppleanter för dem skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige.

Tillstånd enligt 2 eller 3 § får förenas med villkor samt med kontroll- och ordningsbestämmelser. Tillstånd kan meddelas för viss tid eller tills vidare och kan återkallas av regeringen, om tillståndshavaren har åsidosatt föreskrift i denna lag eller föreskrift, villkor eller bestämmelse som har meddelats med stöd av lagen eller i annat fall skälig anledning till återkallelse föreligger.

Tillstånd enligt 2 eller 3 § får förenas med *annat* villkor *än som avses i första stycket* samt med kontroll- och ordningsbestämmelser.

Tillstånd kan meddelas för viss tid eller tills vidare och kan återkallas av regeringen, om tillståndshavaren har åsidosatt föreskrift i denna lag eller föreskrift, villkor eller bestämmelse som har meddelats med stöd av lagen eller i annat fall skälig anledning till återkallelse föreligger.

10 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot andra föreskrifter i denna lag än som avses i 9 § eller mot föreskrift, *villkor* eller ordnings- eller kontrollbestämmelse som har meddelats med stöd av lagen,

2. lämnar oriktig uppgift i ansökan om tillstånd eller i deklaration enligt denna lag eller vid fullgörande av uppgiftsskyldighet enligt lagen.

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot andra föreskrifter i denna lag än som avses i 9 § *eller mot villkor som meddelats med stöd av 4 § andra stycket* eller mot föreskrift eller ordnings- eller kontrollbestämmelse som har meddelats med stöd av lagen,

2. lämnar oriktig uppgift i ansökan om tillstånd eller i deklaration enligt denna lag eller vid fullgörande av uppgiftsskyldighet enligt lagen.

Om en gärning som har begåtts av oaktsamhet är att anse som ringa, skall inte dömas till ansvar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1985.

Beräffande tillstånd att tillverka krigsmateriel som har meddelats svenskt aktiebolag före den 1 januari 1985 får regeringen bestämma att tillståndet skall förenas med villkor om att ny styrelseledamot och verkställande direktör i bolaget samt suppleanter för dem skall vara svenska medborgare och bosatta i Sverige. Om sådant villkor åsidosatts får tillståndet återkallas.